

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: "Kim jest człowiek, że o nim pamiętasz...?" - recenzja

Author: Anna Maliszewska

Citation style: Maliszewska Anna. (2016). "Kim jest człowiek, że o nim pamiętasz...?" - recenzja. "Teologia Młodych" (Nr 5 (2016), s. 108-110).

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersytet ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

ANNA MALISZEWSKA

Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

**Recenzja: Krzysztof Leśniewski, „Kim jest człowiek, że o nim pamiętasz...?”
Podstawowe idee współczesnej antropologii prawosławnej, Lublin 2015, ss. 159.**

Tematyka antropologiczna cieszy się we współczesnej refleksji teologicznej jak i filozoficznej czy szerzej – po prostu naukowej, szczególnym zainteresowaniem. Bez wątpienia jesteśmy świadkami równocześnie wielkiego rozwoju oraz – z konieczności towarzyszącemu każdemu rozwojowi – zamętu w kwestiach rozumienia tego, kim jest człowiek. Z pewnością książka dra hab. prof. KUL Krzysztofa Leśniewskiego jest z jednej strony świadectwem owego żywego zainteresowania antropologią, a z drugiej – próbą wniesienia w nią pewnych cennych intuicji.

Prof. Krzysztof Leśniewski, obecnie pracownik Katedry Teologii Prawosławnej Wydziału Teologicznego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, jest niewątpliwie wielkim znawcą teologii prawosławnej. W latach 1989-1991 odbył on studia podyplomowe w St. Vladimir's Orthodox Theological Seminary w Nowym Jorku, zaś w 1995 obronił rozprawę doktorską zatytułowaną „*Ekumenizm w czasie według Georges'a Florovsky'ego*” napisaną pod kierunkiem ks. prof. dr. hab. Wacława Hryniewicza w Instytucie Ekumenicznym KUL. Także lista jego publikacji naukowych wskazuje na ogromne obozowanie w tematyce prawosławia. Omawiana tu publikacja również jest świadectwem wielkiego zaangażowania Autora w przybliżanie bogactwa teologii Kościoła Wschodniego.

Książka wydana jest w ramach serii wydawniczej „Światło Przemienienia”, której pomysłodawcą i inicjatorem ponad 20 lat temu był również prof. Krzysztof Leśniewski (s. 6). Autor publikacji we wstępie książki zaznajamia czytelnika z jej podstawowym celem. Jest nim przybliżenie polskiemu czytelnikowi najistotniejszych zagadnień antropologicznych Kościoła Wschodniego, ze szczególnym uwzględnieniem najbardziej wpływowych i znaczących teologów prawosławnych (s. 14). Jak się okazuje chodzi tu przede wszystkim o teologów tworzących współcześnie (na co z resztą wskazuje już sam tytuł publikacji), choć w książce nie brak również odniesień m.in. do wschodnich ojców Kościoła. Motywacją zaś do napisania książki jest dla Autora aktualność problematyki dotyczącej człowieka i konieczność doprecyzowania tego, kim jest osoba ludzka (s. 11).

Zaproponowany przez Autora układ treści wygląda następująco. Rozdział pierwszy stanowi pewnego rodzaju wprowadzenie we współczesną antropologię prawosławną, co Autor czyni poprzez syntetyczne przywołanie poglądów najwybitniejszych współczesnych teologów wschodnich: Włodzimierza Łosskiego (1903-1958) oraz czterech teologów greckich – kontynuatorów myśli teologicznej Łosskiego: Panayiotisa Nellas (1936-1986), Nikosa Nissitiosa (1924-1986), Johna D. Zizioulasa (ur. 1931) – metropolity Pergamonu, oraz Christosa Yannarasa (ur. 1935). W rozdziałach drugim i trzecim ponownie – choć już bardziej wnikliwie – przytoczono poglądy dwóch z omawianych w rozdziale pierwszym autorów: Johna D. Zizioulasa oraz Panayiotisa Nellas. Ostatni – czwarty rozdział publikacji, jak pisze Autor, „stanowić będzie namysł nad tajemnicą człowieka, który jest osobą i twórcą” (s. 18). Choć prof. Leśniewski nie doprecyzowuje, iż są to jego osobiste przemyślenia, po uważnej lekturze rozdziału IV można wysnuć wniosek, że tak właśnie jest. Równocześnie myśli zaprezentowane w ostatnim, IV rozdziale inspirowane są mocno teologią wschodnią.

Odnosząc się do zaproponowanego układu treści można mieć wątpliwości, czy jest on spójny i logiczny. Nieuzasadnione wydaje się dwukrotne referowanie poglądów tych samych autorów – raz w formie bardziej syntetycznej, raz bardziej szczegółowej. Z powodu takiego rozlokowania materiału Autor zmuszony jest do – co najmniej dwukrotnego – powtarzania niektórych treści. Ponadto można ubolewać nad faktem, że w rozdziale pierwszym, zamiast omawiania wszystkich pięciu wspomnianych teologów, nie omówiono po prostu bardziej dokładnie pierwszych trzech z nich, gdyż – jak się wydaje – ich twórczość nie jest powszechnie znana polskiemu czytelnikowi (szczególnie twórczość Nellasa i Nissiotisa). Żałować można również, że prof. Leśniewski poświęcił w książce dość dużo miejsca na opisanie metody poszczególnych teologów oraz ich teologicznych inspiracji, jednak nieco zbyt skrótowo przedstawił ich własną myśl antropologiczną. Tak skondensowane przedstawienie poglądów owych teologów nie pozwala czytelnikowi na pełne ich zrozumienie, a w konsekwencji nie daje możliwości wyrobienia sobie zdania na ich temat.

Pewną trudnością w odbiorze książki są ponadto nieścisłości terminologiczne. Na przykład czasem Autor posługuje się terminem „natura” w odniesieniu do człowieka jako bytu cielesnego, biologicznego (np. s. 58, 83, 94), innym zaś razem przez naturę ludzką rozumie człowieka jako byt cielesno-duchowy (s. 104-105). Z pewnością owe niejednoznaczności językowe wynikają z różnego użycia tych terminów przez różnych, omawianych w pracy teologów, a nawet – być może – z innego ich użycia w ramach teologii prawosławnej i katolickiej (do której to Autor czasami czyni odniesienia). Niemniej jednak takie rozbieżności domagałyby się szerszego skomentowania i wyjaśnienia. Problematyczne jest również, iż prof. Leśniewski często nie precyzuje, czy prezentowane przez niego poglądy są jego własne czy omawianego teologa, choć w większości przypadków czytelnik jest w stanie się tego domyślić.

Jeśli chodzi o mocne strony książki, z pewnością jej największym atutem jest zapoznanie polskiego czytelnika z myślą autorów prawosławnych, szczególnie tych z nich, których dzieła nie ukazały się w polskojęzycznych przekładach. Z pewnością wielkim zaniedbaniem jest brak przekładów, omówień i pogłębionej refleksji nad teologią Johna D. Zizioulasa w polskim środowisku teologicznym. Autor ten cieszy się na świecie ogromną popularnością, a jego teologia jest cenną inspiracją dla chrześcijan i teologów różnych wyznań, dlatego tak wartościowe jest przedstawienie jego poglądów w książce prof. Krzysztofa Leśniewskiego.

Choć nie wszystkie treści prezentowane w książce nadają się do łatwej aplikacji w teologii katolickiej, wiele z nich może stać się dla niej cenną inspiracją. Na przykład twierdzenie o zupełnie wolnym akcie zrodzenia Syna przez Ojca (s. 53), zdaje się stać w bezpośredniej opozycji do tradycji i nauczania Kościoła katolickiego, które opisuje Boga jako byt konieczny (por. Sobór Watykański I, Konstytucja *Dei Filius*), dlatego wymagałoby ono solidnego opracowania i przemyślenia.

Z drugiej zaś strony książka ta ma okazję przyczynić się na przykład do głębszej refleksji nad relacyjną koncepcją osoby ludzkiej (s. 56 nn, 120-121). Koncepcja ta jest szeroko rozpowszechniona i mocno zakorzeniona w teologii prawosławnej, jednak również w teologii zachodniej cieszy się coraz większym zainteresowaniem i zdobywa sobie coraz liczniejszych zwolenników. Relacyjna koncepcja osoby ludzkiej ukazuje człowieka przez pryzmat jego różnorodnych relacji – z Bogiem, z drugim człowiekiem i światem – które są równocześnie początkiem jego tożsamości, jak i celem jego istnienia. Tym samym odchodzi ona od przedstawiania bytu ludzkiego jako indywiduum charakteryzowanego za pomocą statycznych kategorii – pewnych istniejących niezależnie od innych zdolności (najczęściej zdolności umysłowych, takich jak: umiejętność komunikacji, samoświadomość, zdolność do racjonalnego myślenia).

Równie ciekawe są także wątki dotyczące obrazu Bożego w człowieku w ujęciu prawosławnym, według którego zasadniczą rolę odgrywa tu wolność człowieka (s. 87 nn, 111-113). Żałować można jednak, że sam Autor nie pokusił się o głębszą interpretację pewnych treści czy nawet polemikę z ujęciem

teologów prawosławnych. Z tego powodu odnosi się wrażenie, że prof. Leśniewski zupełnie zgadza się z ich poglądami i jest wobec nich raczej bezkrytyczny.

Rozległa bibliografia omawianej publikacji świadczy o wielkim odczytaniu Autora, dlatego należy mieć nadzieję, że polski czytelnik zostanie jeszcze nieraz uraczony tak bogatym w treści kompendium wiedzy o teologii prawosławnej. Ponadto należy podkreślić, że z każdej strony książki przebija nieukrywana sympatia, zauroczenie czy nawet miłość do teologii omawianych twórców. Z pewnością tak pozytywne i wolne od uprzedzeń nastawienie do teologii tworzonej przez prawosławnych, jakie prezentuje prof. Leśniewski, może być dobrym początkiem do dalszej refleksji nad antropologią prawosławną oraz wspaniałym wstępem dla – pełnego braterskiej miłości – dialogu międzywyznaniowego.

Podsumowując trzeba podkreślić, że pozycja autorstwa prof. Krzysztofa Leśniewskiego z pewnością jest lekturą godną uwagi. Daje ona podstawy do dalszych pogłębionych studiów nad antropologią prawosławną, wprowadzając czytelnika w zagadnienia teologii wschodniej i zachęca do lepszego poznania wielkiego bogactwa myśli chrześcijańskiego Wschodu.